

RUDOLF RAUSCHER:

Zemští konšelé v českém právu 13. a 14. stol.

(Příspěvek k dějinám českého řízení trestního.)

Instituce t. zv. zemských konšelů jest literatuře našeho starého práva známa.¹⁾ Jsou o ní činěny dosti časté zmínky, avšak někteří autoři sami prohlašují, že nebudou o této instituci pojednávatí pro nedostatek pramenných zpráv. Jest sice pravdou, že nás překvapí nedostatek přímých pramenných zpráv, přece však příčinou nejasností o významu zemských konšelů jest ovšem především nedostatek studií o našem starém procesu trestním a o dějinách našeho soudnictví vůbec.

Jest přirozeno, že v článku rozsahem omezeném nemůžeme se s problémem vypořádati plně, spíše pokládáme za svůj úkol, otázku tuto rozvinouti. Jest nám známo, že problém náš není tak jednoduchý, jak by se zdálo, neboť zasahuje v řadu dalších otázek vývoje soudní organisace, jejíž řešení ponecháváme si pro dobu jinou.

¹⁾ P a l a c k ý Fr., Pomůcky ku poznání staroč. práva i řádu soudního. ČČM II. 1835, str. 399—432, Radhost II., str. 146—174; J i r e č e k Herm., Slovanské právo v Čechách a na Moravě, III. Základy zemského zřízení, Praha 1872, str. 167 násl., B r a n d l Vinc., Glossarium illustrans bohemicomoravicae hist. fontes, Brno 1876, str. 103; R u b e r Ig., Streifzüge durch die Rechtsgeschichte Mährens I. (1885), 69; R i e g e r Boh., Zřízení krajské v Čechách I. Praha 1889, str. 39, 53 násl.; Č e l a k o v s k ý Jar., Povšechné čes. dějiny právní, Praha 1900, str. 144; S t i e b e r Mil., K vývoji správy. Vliv čes. živlů na správu v Dolních a Horních Rakousích... Praha 1901, str. 188; t ý ž, Das österreichische Landrecht und die böhm. Einwirkungen auf die Reformen König Ottokars in Österreich, Innsbruck 1905; V a c e k Fr., Sociální dějiny české doby starší, Praha 1905, str. 171; 238 n.; K a p r a s Jan, Právní dějiny zemí koruny české II. Praha 1913, str. 243; Š u s t a Jos., Dvě knihy čes. dějin, I. Praha 1917, str. 213 násl. (2. vyd. str. 219); W e r u n s k y Emil, Die Majestas Karolina, Zeitschrift f. Rg. Savigny G. A. IX., str. 77—78; S e d l á č e k A., O starém rozdělení na kraje, Praha 1921, Rozpravy Čes. Akad. Tř. I., č. 61, str. 42; N o v o t n ý Václav, České dějiny I. sv. 4 (seš. 11—12), str. 310—318.

Prvou výslovnou zprávou o zemských konšelech jest ustanovení listiny, týkající se úpravy míru v zemi a datované asi z roku 1305.²⁾ Mluví se zde o *consules terre* jako o instituci obvyklé (*more solito*) a nemáme příčiny pochybovati o tom. Z doby krále Jana máme zprávy o existenci zemských konšelů, kteří se v nich nazývají *scabini terrae ac villarum*. Zprávy ty však bližšího vysvětlení nám nepodávají. Z doby Karlovy zachoval se nám vlastní zdroj pro poznání kompetence konšelů zemských v řadě článků Karlova Majestátu.³⁾ *Majestas Carolina* nikdy v život nevstoupila a proto její zprávy vzbuzovaly a vzbuzují pochybnost. Zajímavá jest i její terminologie. M. C. zná konšely větší (*scabini maiores seu iustitiiarii vel correptores*), t. j. popravce, a konšely menší (*scabini minores*), které nazývá také *consules seu scabini cujuscunque regionis seu patriae*.⁴⁾ Ustanovení M. C. jsou opřena současnou právní památkou Řádem práva zemského.⁵⁾ Také z doby Václava IV. máme dosti zpráv o zemských konšelech⁶⁾ a zvláště důležité usnesení sněmovní z r. 1402 je zná.⁷⁾ Odtud přijal je i Ondřej z Dubé.⁸⁾

Z doby pohusitské nemáme o konšelech zemských zpráv a zdá se, že husitskou dobu tento institut přežil jen krátce. S tím se shoduje i zpráva, kterou podává nám o tom Ctibor Tovačovský.⁹⁾

Z těchto zachovaných zpráv je patrno, že můžeme vnější dě-

²⁾ MG. Const. IV., str. 1225—1226, č. 1169 a 1170. (Srv. Th. Jacobi, Codex epist. Johannis regis, str. 25, č. 59 a 60.) O tomto ustanovení srv. Šusta, Dvě knihy I., str. 210, p. 1, Rieger, Zřízení krajské I., str. 39, p. 15 a Novotný, České dějiny I., 4, str. 313.

³⁾ Čl. XX., XXXVI., LXXXII., LXXXIII., CXV., CXVI. (podle Palackého vydání).

⁴⁾ K výrazu tomu srv., co praví Šusta, l. c. 210, p. 1. Vacek, Sociální dějiny, str. 247, mluví o »obvodních konšelech«.

⁵⁾ V čl. 79—81.

⁶⁾ Z r. 1395 AČ I. 57; Palacký Fr., Über Formelbücher zunächst in Bezug auf böhm. Geschichte, Prag 1842, I., str. 104, č. 111 a str. 115, č. 127 (c. 1384); Čelakovský, Codex iuris municip. II. 610—614; AČ XXXI., str. 210, č. 69, 234, č. 29.

⁷⁾ AČ II., 360; R. t. t. I., 595—596. K tomu srv. zajímavou úpravu Jirečkovu v CJB II., 2, str. 45.

⁸⁾ V čl. 106., 107. a 108. (vyd. Čádko).

⁹⁾ V kap. 215. (vyd. Brandlovo).

jiny zemských konšelů sledovati od konce 13. stol. po celé stol. 14. a že ovšem víme, kdy institut tento zanikl. Není z nich jasno, kdy vznikl a také význam zemských konšelů z nich plně dosud v literatuře vyčerpán nebyl. Dosavadní literatuře bylo zřejmo, že institut konšelů zemských souvisí s vývojem popravců. Literatura dokonce ztotožňuje v pramenech se vyskytující výraz *consules terrae* s popravci a konšelům připisuje úkoly popravců.¹⁰⁾

Dříve než se pokusíme o řešení otázky, jaké byly okolnosti, za nichž institut zemských konšelů vznikl, přihlédneme nejprve k tomu, jak byli zemští konšelé dosazováni a jakou měli kompetenci.

Hledáme-li v pramenech přímé odpovědi na tyto otázky, nenalzáme jí. Z pramenů 14. stol. víme, že konšelé byli ustanovováni králem.¹¹⁾ Při přijímání konšelství činil konšel přísahu králi, podle čl. 79 ŘPZ králi i zemanům. Přísahou konšelskou přejímal na sebe konšelství, t. j. všechny povinnosti, spojené s konšelstvím, avšak nabýval také všech výhod a předností. Za konšely byly dosazovány osoby věrohodné, kterým bylo možno věřit a kterým se také věřiti mělo. Plyne tak z obsahu čl. 79 ŘPZ, který předepisoval výhody při konání očištné přísahy konšelské, byl-li konšel z něčeho protiprávního obviňován, ale také i z ustanovení M. C. čl. XXI., který předepisuje, že v konšelství nemá býti brán ani psanec, ani ten, o němž má býti teprve rozhodnuto, zda bude psán. V článku XX. se také ustanovuje, že nemají býti konšely dva bratři současně mezi třemi konšely.

O jaké osoby při ustanovování konšelů šlo, v jakých obvodech soudních či správních byli ustanovováni, není z pramenů jasno. V čl. XX. M. C. dostává se nám bližšího sdělení. Jest zde vytčeno, že v jednotlivých krajích (*in singulis provinciis*) mají býti ustanoveni páni v hodnosti vyšších konšelů aneb justiciářů a jiní, rytíři, v jednotlivých místech (*per loca singula*) v hodnosti nižších konšelů. S ustanovením tohoto článku spojena jest řada

¹⁰⁾ Na př. Rieger, Zřízení krajské I., 40, pozn. 17.

¹¹⁾ Z čl. XX. M. C. Ač I. 57, v žádostech králi se praví: Viece aby konšelstva ve všech krajích před se šla a byla učiněna a ta mocně skonána a obstanovena... K. Tovač. čl. 125 nám podává zprávu, že »v každém kraji dva dobrá člověky úpřímná páni ustanovili jsú a dali za konšely«.

pochybností. Především není jisto, zda nejde o ustanovení nové, které M. C. teprve zavádí. M. C. v tomto článku uvádí, že jde o pravidelný obyčej (*more solito, ut est moris*). Zdá se tudíž, že jde o obyčej již před tím praktikovaný. Zde ovšem vidíme, že se rozeznávají konšelé větší a menší, první jsou ze šlechty vyšší, druzí ze šlechty nižší. Rozeznávání to z pramenů vyčísti nemůžeme, leč právě z M. C. Naopak z prvé zprávy o konšelech zemských by se zdálo, že tohoto rozeznávání nebylo. Jsme ovšem opět u problému, jak instituce konšelů zemských souvisí s institucí popravců. Rieger¹²⁾ pokládá větší konšely za popravce krajské, tudíž za jednu kategorii popravců podle jeho rozeznávání. Vacek tomu odporuje a tvrdí, že větší konšelé nejsou s těmito popravci tožní.¹³⁾

Zdá se, že mínění Riegrovo bude nutno přezkoumati a přehlédnouti znovu vývoj soudní naší organisace. Ustanovení M. C. nejsou vždy novotou a jest je třeba často bráti jako ustanovení, podávající nám obraz platného již zřízení právního. Názoru tomu by svědčilo, že i v ŘPZ čl. 80 jsou známi při přísaze popravcově ještě dva popravci.¹⁴⁾ Jest ovšem také zajímavé, že i v nález z r. 1402 se mluví o třech popravcích, pánech přísežných,¹⁵⁾ což ovšem odpovídá tomu, co víme z M. C.

S otázkami těmito jsou spojeny další. Jde o vysvětlení, v jakém počtu byli konšelé dosazováni a na kterých místech. V M. C. čl. XX., jak uvedeno, se praví, že konšelé větší byli dosazováni po třech v jednotlivých krajích, kdežto konšelé menší po třech v jednotlivých místech (*per loca singula*).¹⁶⁾ Co znamená toto určení, není jasno. V čl. LXXXII. M. C. jest ustanoveno, že ten,

¹²⁾ Zřízení krajské I., 41.

¹³⁾ Sociální dějiny, str. 242.

¹⁴⁾ Srv. k tomu čes. tekst čl. 80 ŘPZ a latinský tekst, který zná jen dva popravce.

¹⁵⁾ Rieger, Zřízení krajské, I., 41. Jest tu ovšem srovnati různé čtení AČ II., 360 (Palacký) »popravce toho kraje třie páni přísežní«; Čelakovský, C. D. I., str. 192 »popravčie toho kraje, třie páni přísežní«, Jireček, CJB I., 2, 45 »popravce toho kraje a nebo tři páni přísežní«; Emler R. t. t. I., 594; Čáda, Ondřej z Dubé, čl. 107, kdež přijato čtení Palackého s interpunkcí.

¹⁶⁾ Vacek, Sociální dějiny, 247, vykládá, že rčení »per loca singula« míněna jsou sídla cúd a obvodních soudů.

kdo bude psán poznamenáním tří konšelů, může se očistiti pomocí devíti stejných konšelů téhož kraje. Zde ovšem není určeno, zda se jedná o konšely větší či menší a mluví se zde o počtu celkem dvanácti konšelů téhož kraje. V čl. 79 (lat. textu) ŘPZ jest učiněna zmínka o sedmi konšelech, není však určito, zda jde o konšely téhož kraje. Zprávy ty nedávají nám tudíž jistoty, lze ovšem se domnívati, že v kraji bylo 12 menších konšelů a tři konšelé větší, při čemž 12 konšelů menších bylo rozděleno po třech na určitých místech v kraji.¹⁷⁾

Je přirozeno, že v souvislosti s tímto konstatováním vynoří se badateli sporná zpráva z rukopisu Talmberského (uveř. Palackým v Radhostu II. 173) a zároveň s ní otázka, zda instituce konšelů justiciářů nesouvisí s institucí kmetů při soudě zemském.^{17a)}

Více než o ustanovování a o osobním postavení konšelů zemských, víme o jejich kompetenci a o řízení před nimi. Již v prvé zprávě o nich jest vytčeno, že zemští konšelé obžalovávají (*accusare*) a proskribují pachatele t. zv. plenu a jiných trestných činů.¹⁸⁾ Důležité jest v této zprávě, že konšelé zemští obžalovávají osoby kteréhokoli stavu. Jak se má postupovati při řízení před zemskými konšely, předepsal podrobněji čl. CXV. M. C. Zde vytčeno, že zemští konšelé obžalovávají osoby »*de publicis aut arduis criminibus diffamatos*«. Šlo tudíž o osoby diffamované z těžkých trestných činů. Jak by bylo vyložiti výraz »*publicus*«, mohlo by býti sporno. České překlady M. C. mluví o zjevných trestných činech. Jde o případy, kdy pachatel byl znám jako takový nebo o němž šla pověst, že pachatelem jest. Které těžké trestné činy to jsou, není přesně určeno, avšak z jiných článků¹⁹⁾ M. C. mů-

¹⁷⁾ Rieger, Zřízení krajské I., 50, p. 16, soudí, že by bylo možno v čl. LXXXII. M. C. rozuměti 3 popravce a 9 konšelů, takže by vždy po třech náleželi jednomu popravci.

^{17a)} Srv. Rieger, Zřízení krajské I., 38.

¹⁸⁾ »*qui de cetero pro spolio vel quocunque maleficio per terre consules more solito accusatus fuerit vel proscriptus cujuscunque status aut conditionis fuerit*«. Rieger vyslovuje podiv nad tím, že M. C. zdůrazňuje funkci zemských konšelů jako veřejných žalobců a nevytýká tento úkol také u popravců.

¹⁹⁾ Srv. na př. čl. XXVIII. M. C. ... *de latrocinio sive furto aut alio quocunque crimine annotatum*...

žeme tvrditi, že jde o loupež, krádež a jiné trestné činy. S tímto určením shoduje se i usnesení z r. 1355.²⁰⁾ Je zřejmo, že zemští konšelé vystupovali jako veřejní žalobci v určitých případech trestných činů. Obžalovaní byli od nich obesíláni a předvoláváni, aby se očistili.

Může býti předmětem úvah, jak se zemští konšelé dovídali o pachatelích, zda z vlastního seznání, zda dostačila pověst, která se donesla konšelům nebo zda předcházelo také obvinění osoby, trestným činem poškozené. Případ tento zajisté není vyloučen. Můžeme tak souditi ze zpráv pramenů.²¹⁾ I v tomto případě nastávalo obesílání se strany konšelů. Obviňovatel ovšem zaujímal procesní postavení jiné před zemskými konšely než poškozený, který volil cestu pŕihonu a poháněl o náhradu škody z týchž trestných činů před soudem zemským. Duplicita tohoto řízení jest v našem právu zcela zřejma ve stol. 14., nikoli však při všech trestných činech. Nemáme ovšem dosvědčeno pro stol. 14., že by bylo použito řízení, jaké jest prokázáno pro hrdelní řízení ve stol. 15.²²⁾ Ostatně tato duplicita v trestním procesu našem není ojedinělým zjevem v procese středověkém.²³⁾

Jistě ovšem konšelé zemští fungovali v případech, kdy trestný čin pachatelův byl zřejmým, totiž kdy pachatel byl přistížen a předveden před popravce, při čemž nastávalo rovněž zvláštní řízení, o němž nám podávají prameny zprávy, třeba že neúplné.²⁴⁾

²⁰⁾ CJB II., 2, 25, ...pro crimine furti, latrocinii, seu rapinae accusata...

²¹⁾ Lze tak souditi z čl. CXVII. M. C.: *Civiliter agere volentibus, qui forte criminum poenas humanae intuitu pietatis abhorrent, ius suum prosequentes quam vindictam...* Mohl tudíž poškozený voliti cestu msty nebo žádati náhradu škody. Také ze zprávy kn. Tovač. čl. 215: ti neb ten, kdož potřeboval něčeho obvésti, utekl se k těm konšelům a žádal jich, aby k němu sjeli. Těm oznámil škodu svú i při svú osvědčil. A obeslali ti konšelé druhú stranu, že tento žaluje z toho a z toho a obvodí a toho naň svědčí: »přijď a pověz, jak se to stalo a jakú toho výmluvu máš«.

²²⁾ Rieger, Zřízení krajské I., 89.

²³⁾ Pro právo německé srv. Schröder-Künssberg, *Lehrbuch der d. Rechtsgeschichte* (1922), str. 845.

²⁴⁾ Lze tak usuzovati ze zprávy v Čelakovského, C. Municip. II., 610 (1366): V privilegiu městům Žatci, Mostu, Kadani a Lounům dává

Uvedli jsme, že zemští konšelé mohli prohlašovati obviněné za psance. O psanectví, ač máme o něm hojně zpráv v pramenech, nemáme rovněž samostatné studie, ač jest jí velmi třeba.²⁵⁾ Psanectví, proscriptio jest zapsání pachatele určitých trestných činů, který byv obeslán k soudu se nedostavil a neočistil se. Psanec byl nejdříve poznamenán v seznamu zločinců, mohl se však očistiti, neočistil-li se byl definitivně proskribován.²⁶⁾ Psanectví naše podobalo se tudíž německému achtu, po př. t. zv. Verfestung.²⁷⁾

Kdežto ve zprávě z roku 1305 konšelé mají právo prohlašovati pachatele za psance, není tato otázka jasna z M. C. a jak se zdá, ustanovení M. C. značí již zatlačení významu instituce zemských konšelů do pozadí. Přiznává to čl. CXV. M. C., v němž se praví, že konšelé měli právo prohlašovati pachatele sa psance,

Karel IV. moc, aby popravovali nad zločinci a loupežníky, kdekoli je na silnici dopadnou a vytýká se: Vnd sie suellen auch keins lantrichters noch lantschöpfen warten vnd sullen richten, alz vorgeschriben stet. Zcela zvláště jest použito výrazu »lantschepfen« v moravském usnesení r. 1387, C. M. XI., 395, č. 451: Dass kein mensch in was werden, eren odir adil er sei in dem lande zu Merhern niemadem widersagen, nemen, rauben, vahlen odir brennen sol, sunder wer zu dem andern zu sprechen odir zu schicken hat, den sal er laden mit dem lantrechten fur die lantherren, fur die czudner, lantschepfen odir fur unsern herren maggrafen den eltern, die sullen im ein gut recht beweisen.

²⁵⁾ O psanectví chystám studii samostatnou. O psancích psali: Jireček Herm., Slovanské právo. Doba druhá (1864), str. 245—6; Slavíček Jos., Úvod ve studium trest. práva (1866), str. 207; Brandl Vinc., Glossarium, heslo psanec, popravci; Tomek Vlad., Dějiny města Prahy II., 340; Čelakovský Jar., O soudní pravomocnosti panovníka a jeho úředníkův, Právník 1879; Vacek Fr., Sociální dějiny (1905), str. 201; Vacek Fr., Soudnictví v Čechách... Čas. pro dějiny venkova XI. (1924), str. 156—157; Rieger Boh., Zřízení krajské I.; Stieber Mil., České stát. smlouvy (1910), str. 173—4; Das österr. Landrecht... (1905), str. 103 n.; Kliment Jos., Glejty (1928), str. 30; Solnař Vlad., Z dějin čes. zemského práva trestního (1921), str. 16—17; Pekař Jos., Žižka a jeho doba II. (1928), str. 21—58.

²⁶⁾ Srv. řízení při proskribování vraha, který spáchal vraždu, před králem, ŘPZ čl. 38—42, srv. také čl. LXXXIII. M. C. De muliere infamata.

²⁷⁾ Srv. na př. Meyer Hugo, Das Strafverfahren gegen Abwesende (1869), His Rud., Das Strafrecht des deutschen Mittelalters (1920), str. 410 a n. a literaturu zde uvedenou. Srv. k tomu mínění Werunského, Die Maiestas Carolina, Zeitschrift Savigny-Stiftung, Germ. Abt. IX., 77.

kteří pak byli trestáni smrtí.²⁸⁾ V témže článku se však stanoví, že konšelé zemští nemají napříště míti právo prohlašovati pána nebo zemana psancem, nýbrž mají je oznámiti popravčím, kteří jich jména sdělí dále králi. Král vysílá zvláštního svého zmocněnce nebo sám obešle před sebe takto označenou osobu, aby se očistila.²⁹⁾

Pro posouzení právního postavení zemských konšelů jest charakteristické, že r. 1305 panovník zaručoval, že neudělí psancům, prohlášeným od konšelů zemských, milost, nýbrž bude je stíhat jako veřejné nepřátele.

Zemští konšelé měli také význam při řízení v záležitostech nesporných. Vystupovali ve významu smírčích orgánů. Tato kompetence zemských konšelů je uvedena v čl. XXXVI. M. C., podle něhož před zemskými konšely dějí se rozdíly mezi vladyky, rozdíly pánů dějí se před popravci. Jest dosvědčena i z knih provolacích, kde zemští konšelé svými listy svědčí o nedílnosti mezi členy šlechtických rodin,³⁰⁾ po př. podávají svědectví o osobních schopnostech členů rodiny.³¹⁾ S tímto významem zemských konšelů shoduje se zpráva podaná knihou Tovačovskou v kap. 215.

Konšelé zemští byli zajisté osoby, jak zmíněno, požívající zvláštní vážnosti. A proto neodepřeme významu zprávě, třeba že se nám dochovala ve formulářové sbírce, že panovník v určitých příležitostech svolává konšely zemské k sobě do Prahy. Snad bychom mohli ovšem v zprávě té spatřovati i doklad případu, kdy panovník svolává zemské konšely k rozhodnutí o obvinění osob z určitých trestných činů.³²⁾

²⁸⁾ M. C. CXV. Veneranda decrevit antiquitas, quam consuetudo longissimis temporibus servata probavit, de publicis aut arduis criminibus diffimatos ac notatos per consules seu scabinos provinciarum proscribi, et proscriptos demum, ordine servato, supplicii ultimi poena damnari.

²⁹⁾ M. C. čl. LXXXII. Jest tu dosti sporného a zdá se, že tento článek odporuje čl. CXV. Především není jasno, zda změna prohlašování psancem týká se pánů i rytířů, nebo jen pánů, jak tomu chtěl Rieger. Není také jisto, zda v čl. LXXXII. se nestanoví podle staršího vývoje zaznamenávání těch, kteří mají býti prohlášeni psanci (proscribendi) nemini trium consulum seu scabinorum notatione proscripto... srv. k tomu ust. čl. LXXXIII.

³⁰⁾ AČ XXXI., str. 210, č. 69 (1390).

³¹⁾ AČ XXXI., str. 234, č. 29 (1387).

³²⁾ Palacký, Über Formelbücher I., str. 115, č. 127 (c. 1384):

Pátráme-li po původu zemských konšelů, nenajdeme opětně v dosavadní literatuře odpovědi. Naopak Rieger na př. tvrdí, že instituce zemských konšelů nesahá přes rok 1300 zpět. Své mínění odůvodňuje tím, že nenalézá o zemských konšelech zmínky v knize Rožmberské.³³⁾ Proti tomuto mínění svědčí zpráva z r. 1305, která pokládá zemské konšely za instituci obvyklou. Hledáme-li zprávy o zemských konšelech ve starších pramenech, octneme se především u sporné zprávy datované r. 1266 či 1265.³⁴⁾ V názorech, pronesených o tomto usnesení sněmovním, nebylo dosud použito mínění, že jde patrně o zemské konšely, kteří jsou zde nazváni *civitatum consules*. Jest jistě podivno, že je zde použito tohoto názvu, který byl také vykládán, že jde o konšely městské. Tomu bylo odporováno a správně Stieber uváděl, že »*civitatum*« lze vysvětliti jakožto označení sídla těchto osob. Jest ovšem vzíti také v úvahu, že usnesení z r. 1266 vyskytá se ve formuláři Jindřicha Vlacha a že v použití toho názvu bylo by možno spatřovati vzor cizí.³⁵⁾ »Konšelé měst« v tomto usnesení z r. 1266 obžalovávají osoby, ze všech společenských tříd,³⁶⁾ které přijaly k sobě psance. Jde zde tudíž o případ, který s psanectvím souvisí, o vlastním prohlašování psanců se zde však nedovídáme. Dosavadní literatura spatřovala v těchto »konšelech měst« popravce. Snad není příliš odvážné, spatřujeme-li v těchto konšelech zemské konšely, kteří jsou rozsazeni »*per loca singula*«, a právě proto nazývají se *consules civitatum*. Tím by byla dosvědčena existence konšelů zemských již dříve.

Badatelům o konšelech zemských bylo ovšem nápadno při líčení jejich vývoje, že se o zemských konšelech výslovně nezmi-

Ex certis et rationabilibus causis omnes et singulos scabinos et consules terrestres duximus convocandos...

³³⁾ Zřízení krajské I., 39.

³⁴⁾ Názory o této zprávě shrnul posledně Novotný, České dějiny, I., 4, 310—312: Názory ty nemůžeme zde pro omezení místa hodnotiti každý zvlášť.

³⁵⁾ Bylo by možno spatřovati vliv terminologie městských práv severoitalských, srv. Schmidt Rich., *Die Herkunft des Inquisitionsprocesses*, Freiburg u. Leipzig 1902, str. 103.

³⁶⁾ ...*de ipsius receptatione, fomento seu victualium ministracione, equitatione atque promotione, baronem, militem vel alium qualemcunque civitatum cosules profitendo criminabuntur...*

ňuje kniha Rožmberská a proto pochybovali o jich existenci v době vzniku této právní knihy. Dosud není ovšem zhodnocena terminologie, pokud jí kniha Rožmberská užívá o t. zv. úřadu a soudu.³⁷⁾ Zda bychom mohli při otázce řízení před konšely zemskými vzít v úvahu kap. IV. knihy Rožmberské, která jedná o t. zv. »slúbnie řeči«, při čemž strany procesní používají »zemského práva« a vedou své řízení mimo úřad (srv. též čl. 217 knihy Rožmb.), bezpečně povědět nemůžeme. Rozdvojení řízení v těchže sporných otázkách, jak se jeví v jiných článcích Rožmberské knihy, je však nápadné i zřetelem k řízení před zemskými konšely.³⁸⁾

Význam konšelů zemských jest na konci 13. a zač. stol. 14. velmi významný. V té době se ustaluje v našich zemích zemský soud, v němž se soustřeďuje jurisdikce v případech sporných, které náležejí za jistých okolností také před zemské konšely. Jest nápadno, že i před soud zemský náleží projednávání krádeže, loupeže a jiných trestných činů. Před zemskými soudy se však zpravidla jedná nikoli o potrestání pachatelovo, nýbrž o náhradu škody způsobenou těmito trestnými činy. Z toho důvodu i řízení před zemským soudem při projednávání náhrady škody je jiné než před zemskými konšely. Zemští konšelé, jak jméno ukazuje, jsou přísežní, přísedící soudu. Kterého soudu, o tom v literatuře naší nenajdeme uspokojivého řešení. Vacek³⁹⁾ vyslovil mínění, že konšelé-páni a konšelé-vladykové jsou přísedícími cůdy a zároveň i popravcy. Máme v pramenech skutečně zprávu, která by svědčila, že zemští konšelé byli přísedícími provinciálních soudů, ač zpráva ta není úplně jasná.⁴⁰⁾ Z jiných zpráv jsme informováni o tom, že

³⁷⁾ Srv. Rieger, Zřízení krajské I., 31, p. 2.

³⁸⁾ O IV. hlavě knihy Rožmb. je již literatura. Pokládáme za příliš odvážné mínění Markovovo (Příspěvky ke kritice textu a výkladu Rožmb. knihy, Sborník v. pr. a st., roč. 28 (1928), který vysvětluje, že celá tato část je pozdějšího data. Vysvětluje, že jde o chybné čtení »v úředě«, místo »dřieve«. Toto vysvětlení je ovšem velmi nepravděpodobné. Srv. Weizsäcker, »Nárok« und »rok« im böhm. mähr. Landrecht. Zeitschrift Savigny-Stiftung Germ. Abt. LIII. (1933). Srv. můj referát v ČČH. 1933, str. 378—380.

³⁹⁾ Loco cit. str. 201, srv. str. 171, kde praví, že v každém kraji zřizování tři páni konšelé a v každé popravě tři vladykové-konšelé.

⁴⁰⁾ C. M. VI. 127 (1320): Ego et Pardussius de Scherdicz, scabinus et iuratus terre sui (sc. Welislai de Ořechov, cudarii de Bisenc) iudicii

se k soudům provinciálním scházívali zemané a tvoří přisedící při nich.⁴¹⁾

Přirozeně že bychom ve zkoumání počátků zemských konšelů došli k přisedícím soudu cúdařova a villikova zmíněným ve Statutech Konrádových. Myšlénka ta byla by velmi lákavou, nikoliv však zcela bezpečnou. Nejsme dosud bezpečně zpraveni o organizaci cúd, poprav. po př. t. zv. soudů provinciálních. I tu čeká úkol další badání.⁴²⁾

Při zkoumání povahy zemských konšelů jest nám zmíniti se ještě o jednom charakteristickém jejich rysu. Jest velmi nápadná shoda jejich úkolů s přisedícími městských soudů. Bylo na tuto sice upozorněno,⁴³⁾ bylo uvedeno také, že v městském právu jihlavském možno spatřovati zařízení podobné,⁴⁴⁾ avšak nebylo dosud dosti důrazně vyzdviženo, že právě v jihlavském právu přísežní městského soudu vystupují v řádném zasedání soudu (*maniloquium, colloquium matutinale*) jako *obžalobci* a jim jsou nápomocny osoby ustanovené po jednotlivých částech města (*duo uel tres uel quatuor in aliquo vico civitatis*).⁴⁵⁾ Jest zajímavé, že

provincialis in Bsencz omnia suprascripta dico esse publica et notoria et verissima et propter hoc sigillum proprium presenti pagine applicavi. Srv. k tomu Jireček, *Slovanské právo III.*, str. 172; Rieger, *Zřízení krajské I.*, 40, p. 17. Je zajímavé, že ustanovení popravců v kraji Plzeňském Karel IV. oznamuje: *Eapropter universis et singulis scabinis terre, nobilibus, militibus, clientibus, juratis ac universitatibus civitatum, necnon abbatibus, prepositis et conventibus monasteriorum eiusdem Pilsnensis provincie... mandamus, omnino volentes, quatenus supradictos H. et J., fideles nostros dilectos, et nullos alios poprabczones siue justiciarios vestros debeatis cognoscere, ac ipsis tamquam vestris justiciariis, in omnibus et singulis, que ad supradictum poprabczionatus spectant officium parere et intendere, et ad ipsos habere confugium et respectum... Srv. Rieger, Zřízení krajské I., 41.*

⁴¹⁾ C. M. IV., 211, č. 151 (1278). Jsou zde uvedeni zemané »qui ad forum in Znoym convenerunt et ad iudicium provinciale«.

⁴²⁾ Srv. Rieger, *Zřízení krajské I.*, 22, o významu *iudicium provinciale*. Srv. rovněž Koss Rud., *Forschungen zur mittelalt. Gerichtsverfassung Böhmens u. Mährens* (1919), str. 42 násl.

⁴³⁾ Vacek, *Sociální dějiny*, str. 248.

⁴⁴⁾ Stieber Mil., *K vývoji správy*, str. 188.

⁴⁵⁾ Tomaschek J. A., *Deutsches Recht in Österreich* (1859), str. 128—129, 219; Haněl Jar., *O vlivu práva německého v Čechách a na*

jak v záležitostech nesporných náležejí analogické úkoly konšelům zemským i přísežným městským, tak také v plném zasedání soudu v přítomnosti 12 přísežných objevují se městští přísežní ve funkci veřejných obžalobců jako konšelé zemští. Tato funkce přísežných městských není ovšem zvláštností jen jihlavského práva, nýbrž souvisí s vývojem inkvisičního procesu a v některých městských právech severoitalských jest tato otázka velmi jasně formulována.⁴⁶⁾

Moravě (1874), str. 156, 157. Pro činnost kmetů pražských srv. Vacek, Soudnictví... Čas. pro děj. venkova XI., 16 n.

⁴⁶⁾ Schmidt Rich., Die Herkunft des Inquisitionsprocesses (1902), str. 103.